

2024 - BENCHMARKING REGIONÁLNYCH KNIŽNÍC PSK

Metodická správa, porovnávacia analýza výkonu a vyhodnotenie indikátorov kvality

Spracovateľ: Metodické oddelenie Ľubovnianskej knižnice v Starej Ľubovni (SL)
Cieľová skupina: Odborná knihovnícka verejnosť, zriaďovatelia a knižnice Prešovského samosprávneho kraja (PSK)
Metodologický zdroj: Projekt *Benchmarking knihooven* (IPK – NIPOS, NK ČR, SNK) | Web: www.benchmarkingknihooven.cz
Poznámka k anonymizácii: V súlade s pravidlami benchmarkingu sú sídla regionálnych knižníc v tabuľkách a textoch uvádzané prostredníctvom ŠPZ (SK, VT, HE, SL, PP, BJ, LE, PO).

1. Úvodné slovo metodika a metodologický rámec

Váženie kolegovia, knižničné odborníčky a odborníci, predkladáme Vám ucelenú metodickú správu z vyhodnotenia medziknižničného porovnávania (benchmarking) ôsmich regionálnych knižníc Prešovského samosprávneho kraja za rok 2024. Benchmarking je systémový nástroj merania výkonu a kvality, ktorý umožňuje knižniciam identifikovať svoje silné stránky, odhaliť rezervy a získať objektívne argumenty pre rokovania so zriaďovateľmi.

Metodika a pravidiel spracovania dát

Metodologické východiská z projektu 'Benchmarking knihooven' (IPK):

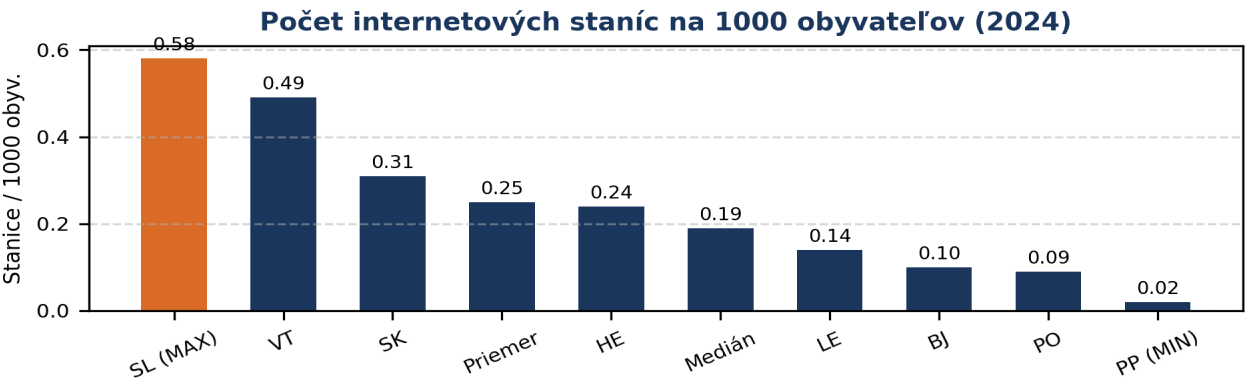
Projekt medzinárodného benchmarkingu vznikol v roku 2006 pod záštitou NIPOS a Národnej knižnice ČR, pričom v roku 2012 k nemu pristupovali aj slovenské verejné knižnice v spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou (SNK). Štatistické dáta vychádzajú z ročného výkazu Kult (MK) 12-01 a dopĺňajúcich údajov (napr. ročná prevádzková doba, výdavky zriaďovateľa, počet detí do 15 rokov podľa ŠÚ SR). Podľa pravidiel projektu sú všetky dáta spracovávané v súlade s GDPR a zásadou anonymizácie alebo predchádzajúceho súhlasu pri publikovaní. Preto v tomto dokumente figurujú sídla knižníc vo forme ŠPZ:

- SK (Svidník) | • VT (Vranov nad Topľou) | • HE (Humenné) | • SL (Stará Ľubovňa)
- PP (Poprad) | • BJ (Bardejov) | • LE (Levoča) | • PO (Prešov)

2. Podmienky pre činnosť knižnice (Fondy, priestory, IT)

Základné podmienky pre činnosť knižnice určuje rozsah knižničného fondu, jeho obnova, priestorový komfort a úroveň technologického vybavenia pre verejnosť. V objeme knižničného fondu na 1000 obyvateľov dominuje SK (7 879,76 ks), zatiaľ čo krajské mesto PO dosahuje minimum (1 599,10 ks). SL si udržiava nadpriemernú hodnotu 3 695,62 ks (priemer skupiny je 3 601,28 ks).

Knižnica / Štatistika (ŠPZ)	KF na 1000 obyv.	% obnovy KF	Prírastky / 1000 obyv.	IT stanice / 1000 obyv.	Plocha m ² / 1000 obyv.
SK (MAX pre KF, Plocha)	7 879,76	2,22 %	175,18	0,31	74,01 m ²
VT (MAX pre prírastky)	3 970,88	4,48 %	177,92	0,49	37,51 m ²
HE	3 817,23	1,81 % (MIN)	69,03	0,24	46,47 m ²
SL (Ľubovnianska knižnica)	3 695,62	2,95 %	109,17	0,58 (MAX)	48,08 m ²
PRIEMER SKUPINY	3 601,28	3,35 %	109,12	0,25	42,62 m ²
MEDIÁN SKUPINY	3 470,67	2,92 %	93,93	0,19	39,19 m ²
PP	3 245,72	2,42 %	78,69	0,02 (MIN)	37,56 m ²
BJ	2 513,70	2,89 %	72,68	0,10	40,65 m ²
LE (MAX pre obnovu)	2 088,24	6,22 %	129,88	0,14	18,91 m ² (MIN)
PO (MIN pre KF a prírastky)	1 599,10	3,78 %	60,41	0,09	37,73 m ²

Graf 1: Porovnanie počtu internetových staníc pre verejnosť. SL dosahuje prvenstvo v skupine.

3. Zamestnanci a časová dostupnosť pre verejnosť

Personálne zabezpečenie významne ovplyvňuje kvalitu a individuálny prístup k čitateľom. V počte zamestnancov na 1000 obyvateľov vykazuje najvyššiu hodnotu SK (1,45 úväzku), kým PO disponuje len 0,35 úväzku na 1000 obyvateľov. Knižnica SL má 0,86 úväzku na 1000 obyvateľov, čo je druhá najvyššia hodnota v kraji. Týždenná prevádzková doba všetkých knižníc sa pohybuje v stabilnom rozmedzí 43 až 52 hodín týždenne (SL poskytuje 45 hodín/týždeň).

Knižnica (ŠPZ)	Úväzky / 1000 obyv.	Úväzky / 1000 čitateľov	Úväzky / 1000 návštevníkov	Ročná prevádzková doba / 1000 obyv.	Hodiny pre verejnosť / týždeň
SK (MAX)	1,45	6,40	0,43	359,18 hod.	48,00 hod.
SL (Stará Ľubovňa)	0,86	4,24	0,38	144,24 hod.	45,00 hod.
VT	0,86	3,86	0,31	120,82 hod.	51,00 hod.
BJ (MAX pre návštevníkov)	0,52	3,66	0,44	101,42 hod.	46,00 hod.
PRIEMER SKUPINY	0,67	4,07	0,30	141,37 hod.	47,38 hod.
MEDIÁN SKUPINY	0,51	3,87	0,29	132,53 hod.	47,00 hod.
LE	0,50	4,13	0,27	155,63 hod.	43,00 hod.
HE	0,44	3,88	0,23	69,16 hod.	43,00 hod.
PP (MAX týždenne)	0,41	3,26	0,22	150,56 hod.	52,00 hod.
PO (MIN pre úväzky)	0,35	3,16	0,15	29,96 hod.	51,00 hod.

Zdroj: Výkaz Kult (MK) 12-01 a výpočet indikátorov pre PSK 2024.

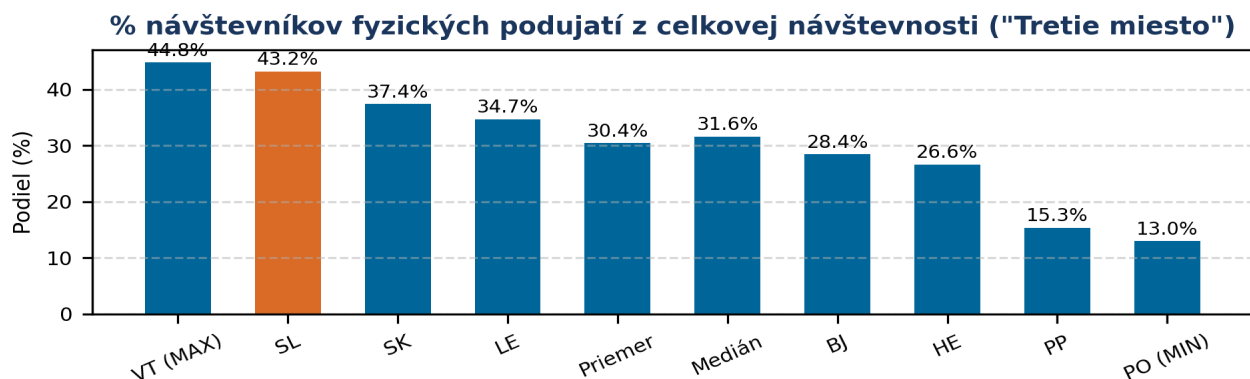
4. Užívatelia, komunitné aktivity a koncept 'Tretieho miesta'

Moderná regionálna knižnica neplní len funkciu požičovne kníh, ale transformuje sa na komunitné centrum – tzv. 'tretie miesto' (priestor pre neformálne stretávanie, vzdelávanie a kultúru po domove a práci/škole). V zapájaní obyvateľstva vedú SK (22,67 %) a VT (22,35 %), pričom SL dosahuje vynikajúcich 20,26 % registrovaných čitateľov. Mimoriadne silná je pozícia SL v práci s mládežou do 15 rokov, kde je registrovaných až 46,61 % detskej populácie mesta.

Knižnica (ŠPZ)	Čitatelia (% z populácie)	Mládež do 15r. (% z detí)	Akcie / 1000 obyv.	% návštevníkov podujatí	Internetové služby (počet)
SK (MAX pre čitateľov)	22,67 %	72,25 % (MAX)	17,83	37,40 %	13
VT (MAX pre akcie %)	22,35 %	58,37 %	24,87	44,80 % (MAX)	13
SL (Líder v e-službách)	20,26 %	46,61 %	27,95	43,20 %	17 (MAX)
PRIEMER SKUPINY	15,83 %	43,18 %	19,42	30,43 %	14

Knižnica (ŠPZ)	Čitateľa (% z populácie)	Mládež do 15r. (% z detí)	Akcie / 1000 obyv.	% návštevníkov podujatí	Internetové služby (počet)
MEDIÁN SKUPINY	13,42 %	38,22 %	16,81	31,57 %	14
BJ	14,22 %	38,04 %	14,17	28,45 %	14
PP	12,61 %	38,40 %	15,78	15,32 %	15
LE (MAX pre akcie/1000)	12,20 %	23,23 % (MIN)	28,48 (MAX)	34,68 %	14
HE (MIN v e-službách)	11,34 %	33,42 %	14,37	26,60 %	11 (MIN)
PO (MIN pre čitateľov)	10,99 %	35,13 %	11,88 (MIN)	12,96 % (MIN)	15

Zdroj: Štatistické vyhodnotenie komunitnej činnosti knižníc PSK 2024.

Graf 2: Podiel návštevníkov podujatí na celkovej návštevnosti. VT a SL výrazne profilujú knižnicu ako komunitné centrum.

5. Výpožičné služby a špecifiká čitateľského záujmu

Celkový obrat knižničného fondu ukazuje, koľkokrát sa knižničná jednotka ročne otočí. Extrémne vysoký obrat má krajská knižnica v PO (4,28), zatiaľ čo v SK (0,95) a HE (0,84) je obrat pod hodnotou 1. Štruktúra výpožičiek odhaľuje zaujímavé žánrové odchýlky:

- **Beletria pre dospelých:** Dominuje PO s 52,43 výpožičkami na dospelého čitateľa (priemer 22,99; SL dosahuje 19,17).
- **Náučná literatúra pre dospelých:** Najvyšší záujem vykazujú čitateľa v HE (15,16) a BJ (14,49), priemer je 9,80 (SL: 8,03).
- **Krásna literatúra pre deti:** Na čele je PO (43,94), nasledovaná SL (25,90 kníh na detského čitateľa ročne).
- **E-výpožičky:** Sú zatiaľ doplnkovou službou (priemer 0,08 výp./čitateľ), najviac využívanou v HE (0,18) a LE (0,11).

6. Financovanie, ekonomická efektivita a investície

Ekonomické indikátory ukazujú rozdiely v miere finančnej podpory zo strany zriaďovateľov a v celkovej nákladovosti služieb. Najvyšší podiel výdavkov na knižnicu zo svojho rozpočtu vyčleňuje zriaďovateľ v PO (0,27 %), zatiaľ čo SL dostáva len 0,09 % (druhá najnižšia hodnota po LE s 0,07 %). Napriek tomu SL dosahuje vysokú efektivitu nákupu fondu: náklady na nákup na jednu výpožičku sú v SL len 0,22 € (priemer skupiny je 0,29 €).

Knižnica (ŠPZ)	% rozpočtu zriaďovateľa	Náklady / 1 návštevu (€)	Náklady / 1 obyvateľa (€)	% osobných nákladov	% grantov a dotácií	Investície / 1000 obyv.
PO (MAX rozpočet zriaď.)	0,27 %	5,40 € (MIN)	12,48 € (MIN)	60,70 %	4,86 %	38 654 €
PP	0,15 %	6,85 €	12,77 €	62,26 %	6,08 %	0 €
VT (MAX investície)	0,14 %	11,46 €	31,75 €	57,36 % (MIN)	5,22 %	271 521 € (MAX)
PRIEMER SKUPINY	0,13 %	10,05 €	22,32 €	62,71 %	6,01 %	42 964 €
MEDIÁN SKUPINY	0,11 %	10,00 €	17,58 €	61,95 %	5,06 %	0 €
SK (MAX náklady/obyv.)	0,11 %	13,79 €	46,55 € (MAX)	70,36 % (MAX)	13,88 % (MAX)	6 164 €

Knižnica (ŠPZ)	% rozpočtu zriaďovateľa	Náklady / 1 návštevu (€)	Náklady / 1 obyvateľa (€)	% osobných nákladov	% grantov a dotácií	Investície / 1000 obyv.
BJ (MAX náklady/návštevu)	0,11 %	14,79 € (MAX)	17,67 €	61,53 %	5,30 %	0 €
HE	0,11 %	8,13 €	15,64 €	62,44 %	3,79 % (MIN)	3 370 €
SL (Ľubovnianska knižnica)	0,09 %	10,58 €	24,21 €	65,38 %	4,89 %	0 €
LE (MIN rozpočet zriaď.)	0,07 %	9,42 €	17,48 €	61,63 %	4,03 %	0 €

Zdroj: Ekonomické ukazovatele benchmarkingu knižníc PSK 2024.

7. Syntéza zistených skutočností a metodické odporúčania

Vyhodnotenie pozície SL a kľúčové zistenia

SWOT Vyhodnotenie Ľubovnianskej knižnice v Starej Ľubovni (SL):

- **Silné stránky (Líderstvo):** SL je absolútnym technologickým lídrom v kraji (0,58 IT staníc/1000 obyv. a 17 poskytovaných internetových služieb). Zároveň vykazuje špičkový komunitný výkon (27,95 akcií/1000 obyv., pričom 43,20 % návštevníkov tvoria účastníci podujatí). Úspešne stabilizovala čitateľskú základňu detí (46,61 % z populácie do 15r.).
- **Slabé stránky a výzvy:** Obnova knižničného fondu (2,95 %) zaostáva za priemerom (3,35 %). Knižnica čelí nízkej finančnej podpore od zriaďovateľa (0,09 % rozpočtu) a v sledovanom roku nezaznamenala žiadne investičné výdavky na modernizáciu priestorov.

Metodické odporúčania pre knižnice a zriaďovateľov v PSK:

1. **Argumentácia v rozpočtovom procese:** Využívať dáta z benchmarkingu (www.benchmarkingknihoven.cz) pri rokovaniach s mestami a krajom. Nízky podiel rozpočtu zriaďovateľa pri vysokej vyťaženosť služieb (napr. v SL a LE) je jasným signálom pre posilnenie bežných príspevkov.
2. **Dynamizácia obnovy fondov:** Odporúčame knižniciam s nižšou mierou obnovy (HE, SK, PP, SL) vyčleniť vyššie percento rozpočtu na nákup novín a aktívne využívať dotačné programy (FPU, granty).
3. **Rozvoj komunitných funkcií ('Tretie miesto'):** Príklad SL a VT ukazuje, že zameranie na podujatia a vzdelávacie aktivity dramaticky zvyšuje fyzickú návštevnosť a podporuje čitateľské návyky detí a mládeže.
4. **Pravidelné vkladanie dát do výkazu Kult (MK) 12-01:** Apelujeme na všetky regionálne knižnice PSK, aby zabezpečili maximálnu presnosť a včasnosť zadávaných štatistických údajov pre zachovanie vysokej výpovednej hodnoty benchmarkingu v budúcich rokoch.

Správa bola schválená Metodickým oddelením Ľubovnianskej knižnice v Starej Ľubovni (SL) pre zverejnenie na webovom sídle. V prípade otázok k metodike benchmarkingu kontaktujte metodika SL alebo navštívte oficiálny portál IPK: www.benchmarkingknihoven.cz.